

prikazi–recenzije

Reviews – Critiques

Marija Lučić, *Kinematografija u oslonu na Platona*. Zagreb: Biakova, 2024.

Kada se filozofiju nastoji povezati s kinematografijom, tj. s filmom, tada to nije pretjerivanje jer je već uobičajeno govoriti o raznim filozofijama, kao primjerice filozofiji prirode, filozofiji o čovjeku ili antropologiji (koje postoje od samih početaka filozofije), a kasnije su se pojavile filozofija znanosti (i posebno filozofija pojedinačnih znanosti: fizike, matematike, biologije i sl.), filozofija politike, umjetnosti, književnosti, jezika, prava, religije, tehnike i sl. U filozofiju umjetnosti spada, među ostalima, filozofija filma ili kinematografije. Riječ *kinematografija* dolazi od grčkih riječi *kinesis* ('kretanje, gibanje') i *grafo* ('pišem'), dakle kinematografija je pisanje kretanjem, a kako je kinematografsko pismo slika, tako je kinematografija sliko–pisanje ili sliko–kretanje ili kako autorica sasvim precizno kaže da je to "što–slikanje kako–kretanjem" (str. 15). O tom što je to kinematografija, koja je njezina bit, kako nastaje film, koja su načela kinematografije, koja je povezanost između kinematografije i stvaralaštva autorica govori u prve tri cjeline knjige, a četvrta (*Dodatak*) odnosi se na ideju kretanja kod Platona.

Knjiga Marije Lučić *Kinematografija u oslonu na Platona* (glavni urednik Ivan Bekavac Basić) na 160 knjiških stranica sadržava prigodno obraćanje autorice o samoj temi i motivima za

nastanak ove knjige (str. 5–7) te četiri cjeline: I. *Filozofija kinematografije — pogled u horizontu duha* (str. 9–53), II. *Principi kinematografije* (str. 55–68), III. *Kinematografija i stvaralaštvo* (str. 69–92), IV. *Dodatak: Ideja kretanja kod Platona* (str. 93–144), *Popis literature* (str. 145–147), *Kazalo osobnih imena s najosnovnijim podacima o njima* (str. 148–151), *Kazalo stručnih pojmova* (str. 152–154) i *Životopis autorice* (str. 155). Prva cjelina predstavlja uvod s četiri poglavlja (*Kinematografija kao umijeće, Otkriće fotografije, Slikovnost svijeta i Kako nastaje film?*), druga pet poglavlja (*Kinematografska slika, Kinematografsko svjetlo, Kinematografsko kretanje, Kinematografsko vrijeme i Ideja*), treća cjelina sadržava četiri poglavlja (*Razlika između stvaralaštva i umjetnosti, Kinematografska proizvodnja, Kinematografsko djelo i Kratak sažetak filozofijskog istraživanja kinematografije*), četvrta cjelina sadržava tri poglavlja (*Uvod, Postanak i Pitanje o stvarima*). Svako poglavlje razdijeljeno je na nekoliko podpoglavlja. Autorica navodi oko šezdeset bibliografskih jedinica, od čega je petnaestak mrežnih izdanja. Tekst je popraćen s 377 podrubnih bilježaka, od kojih su neke prilično opsežne. Marija Lučić u tematiziranju kinematografije kao jedne od umjetnosti oslanja se ponajprije na Platona, ali i na Aristotela, Tomu Akvinskoga te Kantovo razmatranje pojma genija.

U knjizi se iznosi teorija kinematografije temeljena na Platonovoj filozofiji, posebno razmatrajući njegov nauk o slici i kretanju. Srž Platonova filozofijskoga nauka neka je vrsta dvojnosti ili dualnosti svijeta ili točnije svega što postoji. Ona je u tom da postoje dva svijeta: savršeni svijet nepromjenjivih bića oslobođenih bivanja, propadanja i promjene te drugi svijet bivanja, promjene, kretanja. Prvi svijet Platon naziva svijet ideja, a drugi svijet privida ili pričina.

Najplastičniji primjer razlikovanja tih svjetova Platonova je prisposoba o špilji ili pećini, pa je naziv *Platonova špilja* postao općepoznat. U Platona, dakle, postoji neka napetost između nepromjenjivoga svijeta ili samoga bitka i bivanja u svijetu privida. Samo kretanje ima božansko obilježje, što se može iskazati i etimologijski jer naziv *theoi* ('bogovi') i glagol *theo* ('trčati, juriti') imaju nešto zajedničko te bi Bog ili bogovi bili neka vrsta pokretala svega što se kreće. Zato su Platonu pokretnine, posebno nebeska tijela, bile božanstva.

Da bi objasnio svijet kretanja, Platon poseže za dušom kao onim što uzrokuje i proizvodi svaku promjenu. Platon razlikuje osjetilna i misliva kretanja. Prva su promjena mjesta i kružno kretanje, tj. prostorna kretanja, a misliva su misao, poimanje, spoznaja, pravednost i dr., što je zapravo ništa drugo nego kretanje duše u samoj sebi. Ali duša je uzrok i svake tjelesne promjene i preobrazbe. Duša kao posrednik između dva svijeta ima matematičku strukturu jer je matematika Platonu sveza između dva svijeta: svijeta ideja i privida.

S obzirom na temu knjige najvažnije je je Platonovo mišljenje o kretanju, tj. pokrenutoj slici. Autorica razmatra Platonovo filozofiranje o slici i kretanju i ukazuje na njegov ključ razumijevanja i razlučivanja stvari, odnosno ideja i slika. Kretanje, shvaćeno fizički, moguće je samo u prostoru i vremenu. Samo vrijeme za Platona je pokrenuta slika vječnosti. Slika je osnovni element kinematografije. Ona se zamjećuje vidom. Platon je, a kasnije i Aristotel, isticao važnost vida među svim ostalim osjetilima. Vid je najveća pomoć ljudima pri istraživanju, daje nam predodžbu kretanja i vremena. Aristotel nastavlja da su osjetila jedan od izvora spoznaje, a vid zauzima posebno mjesto jer nam on najviše omogućuje spoznaju i pokazuje mnoge razlike. Toma Akvinski nastav-

lja u sličnom tonu i kaže da možemo gledati samo pomoću svjetlosti, pa time pitanje vida ujedno postaje i pitanje svjetlosti i svjetla. Jer, osjetilo vida ima za predmet spoznaja svjetlo(st). Zbog toga je ono najduhovnije i kao takvo najsavršenije među svim osjetilima. Što je neka spoznajna moć nematerijalnija, to je ona savršenije spoznaje. A vid je najnematerijalnije osjetilo. Propitujući kinematografsku sliku preko Platonove i Aristotelove misli, autorica otkriva njezino bogatstvo i važnost: gledanje je ujedno i znanje, jer je oko najveći izraz duše kroz tijelo. Slika jest i svjetlost, a to nas opet vraća u prirodu i mnoge zakone fizike koji nas prate na način ideje u umjetničkom stvaralaštvu.

Sam pojam umjetnosti ukazuje na podjelu prirodne i tehničke proizvodnje. Tumačeći pojam stvaralaštva, otkriva se razlika i sličnost božanske i ljudske proizvodnje, koju je Platon postavio, a Aristotel dopunio, najviše opisujući *poiētiku* proizvodnju. Jedino je Bog stvaratelj jer u kršćanskom nauku on jedini stvara i to iz ničega (*ex nihilo*), a čovjek proizvodi iz već stvorene materije. Kod Platona stvoritelj ili *demiurg* doduše stvara, ali također ne iz ničega, nego iz materije. Čovjek svojim umijećem proizvodi nova bića, tehnička bića, pa je tehnika proizvoditeljsko umijeće (*poiesis*). Slično je i s umjetnostima. Duša je najviši oblik kretanja kao pravo "stvaralačko" znanje koje je svojstveno čovjeku. To je mogućnost umne proizvodnje.

Platonovu filozofijsku shemu dopunja autoričino iskustvo režije. Interdisciplinarnost koja se temelji na filozofiji i filmu, uključujući još i druge discipline kinematografskih umijeća (kao što su scenografija, kostimografija, dramaturgija, gluma i dr.), čini knjigu rijetkim primjerom u našem akademskom i izdavačkom prostoru. Svoj izbor znanstvenih disciplina i različitih znanstvenih područja Marija Lučić nastoji povezati

s umjetnošću na razini pokretnih, odnosno kinematografskih slika.

Djelo je interdisciplinarno jer obrađuje do sada netematizirani problem odnosa Platona i kinematografije. Tema knjige je svakako aktualna, a to je povezivanje filozofije, u ovom slučaju Platonove, s jednim novim područjem umjetnosti, kinematografijom. Stoga je knjiga dobrodošla kako profesionalnim filozofima, teoretičarima umjetnosti, posebno filmske, tako i studentima grčke filozofije, umjetnosti, ali i svima koji žele ozbiljnije ući u proučavanje filozofijskih tema na interdisciplinaran način.

Stipe Kutleša

Tadija Milikić i Stanko Perica, *Migrant-sko pitanje u svjetlu kršćanskoga nauka i djelovanja: The Migrant Issue in Light of Christian Teachings and Action*. Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove i Fakultet filozofije i religijskih znanosti, Zagreb, 2024.

Pred nama je knjiga koja obrađuje vrlo suvremenu problematiku. Bavi se, naime, migrantskim pitanjem. Što su migracije? Prevodeći tu riječ s latinskoga (*migrare, migratio*) na hrvatski jezik imamo izraze: *seliti se, seljenje, seoba, preseljenje* u najopćenitijem smislu, pogotovo ako je riječ o dobrovoljnom selilaštvu. No često pojedinci, skupine i veliki dijelovi nekih naroda to čine pod pritiskom zbog raznih razloga (političkih, ekonomskih, ideoloških) pa treba reći da je to *izbjeglištvo (izbjeglice), bijeg* iz loše u bolju stvarnost. A najteži oblik takvoga prisilnoga “pokreta” (gibanja) ljudi je progon (*progonstvo, prognanici, prognati*).

Pojava migracije postoji od najstarijih vremena. Ona je i u Bibliji jedna od važnih tema u povijesti izabranoga naroda: selilaštvo, biti došljak, pridošlica, stranac, izbjeglica, prognanik. Izabrani

je narod stalno u seobama, o čemu napose govori biblijsko Petoknjižje. Koji je smisao i cilj svih tih migracija? Smiraj u obećanoj zemlji. Egipatsko sužanjstvo i progonstvo u Babilon bitno određuju identitet izabranoga naroda. U nekim novozavjetnim poslanicama govori se da su kršćani — novi izabrani narod — u raseljeništvu, tj. da još nisu u pravoj domovini. Mi smo na putu prema vječnosti: ovdje nam nije konačno boravište, jer smo na zemlji “stranci” i “pridošlice”. Ta nas stvarnost kao ljude i vjernike bitno obilježava te je zato govor o njoj itekako aktualan. Pogotovo kad svakodnevno čujemo, vidimo i osobno saznavamo i doživljavamo susrete s ljudima koji su selioci zbog najrazličitijih razloga.

Tim uvodnim mislima želimo uvesti u važnu knjigu koja obrađuje problematiku migracija. Autori su joj dvojica isusovaca: patri Tadija Milikić i Stanko Perica. Prvi je profesor moralne teologije na Filozofsko-teološkom institutu Družbe Isusove i Fakultetu filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu te urednik časopisa *Obnovljeni Život*, a drugi je voditelj Isusovačke službe za izbjeglice (Jesuit Refugee Service, JRS) u jugoistočnoj Europi. Obojica su, dakle, mjerodavni obraditi tu važnu, osjetljivu i vrlo suvremenu temu.

Knjiga je pisana dvojezično. Prvo, četvrto i peto poglavlje na hrvatskom su jeziku, drugo i treće na engleskom. Na oba jezika pisani su *Predgovor (Foreword)* Nike Bilića SJ, *Uvod (Introduction)*, *Zaključak (Conclusion)*, *Pogovor (Afterword)* Alberta Aresa SJ i *Kazalo nazivlja (Index of Terms)*. Sustavnost knjige dokazuju vrlo pregledne studije s jasnim podnaslovima, uvodima i zaključcima. *Predgovor* i *Pogovor*, koje su napisali drugi autori (Bilić i Ares), također naglašavaju važnost obradene tematike. Već sama činjenica da su pisci knjige htjeli pisati tekstove na hrvatskom i engleskom jeziku ukazuje na